

УДК 784.91: [792.071.2.028:792.54]

О. В. Єременко

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ПОСТАНОВКА ГОЛОСУ ПЕДАГОГА-ХОРЕОГРАФА: ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА

У статті з'ясовано теоретичні та методичні основи постановки голосу педагога-хореографа. Доведено, що підготовка майбутніх хореографів-педагогів у системі мистецької освіти потребує системного, цілеспрямованого підходу, зорієнтованого на формування спеціальних знань, практичних умінь і навичок хореографічної роботи, виконавської майстерності, розвитку загально-педагогічних і професійно-практичних здібностей, зокрема й умінь досконалого володіння голосом, без яких неможлива майбутня професійна діяльність. Запропоновано окремі методичні рекомендації щодо постановки голосу під час підготовки майбутнього педагога-хореографа.

Ключові слова: постановка голосу, педагог-хореограф, мистецька освіта, виконавська майстерність.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства українська система освіти перебуває на етапі кардинальних змін і характеризується інтегративними процесами по зближенню з освітніми системами країн зарубіжжя. Модернізація вітчизняної освіти та її входження в європейський освітній простір висуває нові вимоги до підготовки фахівців.

Проблема реформування підготовки сучасного педагога-хореографа актуальна в наш час. Вона зумовлена зміною підходів і технологій навчання у вищій школі, які повинні приділяти увагу насамперед формуванню професійно значущих якостей випускників, розширенню їх художнього світогляду, вихованню загальної хореографічної культури. Професійна майстерність майбутнього вчителя хореографії є поєднанням загальнопедагогічних здібностей із мистецтвом відтворення танцювальних умінь і навичок, а, отже, потребує комплексної, довготривалої підготовки в системі педагогічної освіти.

Аналіз актуальних досліджень. Наукові праці, присвячені проблемі, що досліджується, свідчать про складність і недостатню її вивченість. Історія та теорія хореографічного мистецтва й освіти викладені в працях Р. Захарова, Ж. Ж. Новерра та ін. Загальнотеоретичні основи професійної підготовки педагога-хореографа розглядаються в роботах

Г. Березової, Л. Бондаренко, А. Ваганової, Є. Валукіна, К. Василенко, К. Голейзовського, Ю. Громова, С. Забрєдовського, Р. Захарова, Т. Калашникової, С. Куценко, Ф. Лопухова, А. Мессерера, О. Мікулінської, А. Тараканової, В. Уральської, Л. Цветкової та ін.

Професійну хореографічну освіту у вищих навчальних закладах у різних ракурсах досліджували науковці О. Філімонова, О. Мартиненко, Т. Благова, О. Бурля, Т. Медвідь та Н. Терешенко. Професійна підготовка хореографа в нових соціокультурних реаліях з тих чи інших позицій стала предметом наукових розвідок Т. Благової, О. Бойко, Н. Горбатової, Л. Жирова, Т. Саєнко, О. Таранцевої, А. Тарасюк, Л. Цветкової та ін.

Проблемам хореографічної підготовки фахівців присвятили свої дисертаційні дослідження сучасні науковці Л. Андрошук, Т. Благова, О. Реброва, Ю. Ростовська, Т. Сердюк та ін.

Мета статті – з'ясувати теоретичні та методичні основи постановки голосу педагога-хореографа.

Виклад основного матеріалу. У своїх дослідженнях вчені відводять важливе місце розвитку професійної компетентності майбутнього вчителя хореографії, що передбачає вільне володіння предметом, усвідомлення своєї ролі в навчанні й вихованні учнів, володіння професійно-педагогічними якостями.

На основі аналізу існуючих підходів до визначення професійної компетентності вчителя (В. Адольф, А. Акімова, О. Дубасенюк, С. Лісова та ін.), спираючись на основні завдання професійної підготовки студента-хореографа О. Мартиненко визначила, що «професійна компетентність вчителя хореографії» – це властивість особистості, що виявляється в здатності до педагогічної, виконавської та балетмейстерської діяльності, теоретичній і практичній готовності вчителя хореографії до викладання хореографії в системі шкільної та позашкільної освіти, спроможність результативно діяти, ефективно розв'язувати стандартні та проблемні ситуації, які виникають у практичній педагогічній діяльності. Отже, як наголошує наукиня, професійна компетентність учителя хореографії – це особистісна характеристика, що включає професійно-педагогічні якості, художньо-естетичні потреби, інтереси, знання, вміння й навички, які формуються під впливом професійного середовища та сприяють успішності процесу засвоєння теорії, методики та практики педагогіко-хореографічної діяльності, духовно-творчому становленню особистості майбутнього фахівця [11].

Розглядаючи професійну компетентність учителя хореографії ОПР «бакалавр», О. Мартиненко визначила, що виконання професійних функцій неможливе без таких ключових професійних компетенцій: інструментальні (здатність до організації та планування, вміння застосовувати базові загальні знання, правильно розмовляти й писати різними комунікативними стилями (неофіційним, офіційним і науковим), вільно застосовувати наукові й хореографічні терміни; вміння працювати з комп'ютерними програмами; здатність розв'язувати проблеми та ухвалювати рішення, здійснювати

пошук інформації з різних джерел); міжособистісні (здатність до критичності та самокритичності, вміння працювати в команді, застосовувати організаторські здібності, позитивно ставитися до різних танцювальних культур, вміння спілкуватись і працювати в міжнародному середовищі, поважати творчі знахідки людей мистецьких професій); системні (здатність застосовувати знання на практиці, використовувати дослідницькі навички й вміння, проявляти лідерські якості, креативність, самостійність творчого мислення, прагнення до пошуку індивідуального хореографічного стилю, бажання досягти успіху в професійній сфері); етичні (знання та дотримання принципів етичного кодексу вчителя хореографії (творча незалежність, відповідальність тощо) педагогічної етики; повага гідності учасників навчально-виховного процесу).

На нашу думку, фахова підготовка педагогів-хореографів є складним довготривалим процесом, що вимагає не лише досконалого професійного оволодіння танцювально-технічною майстерністю, але й педагогічною майстерністю, важливим елементом якої вважаємо «поставлений» голос учителя.

Наголосимо, що професійна діяльність педагога-хореографа вимагає постійного збереження інтенсивності й напруженості уваги, мислення, пам'яті, емоційності, фізичної підготовки. Учителеві необхідно володіти високою працездатністю, витримувати дію сильних подразників, уміти концентрувати увагу, бути активним, бадьорим, зберігати протягом усього робочого дня високий загальний і емоційний тонус, здатність швидко відновлювати сили.

Умови роботи педагога-хореографа включають і такі чинники, як підвищене фізичне навантаження, а також навантаження на голосовий апарат. Мова і голос як один зі структурних компонентів педагогічної майстерності є найважливішим інструментом діяльності педагога.

Розробка і впровадження «Практикуму з постановки голосу» для вчителя-хореографа сприяло формуванню вмінь правильного голосоутворення, здатності до інтенсивного використання можливостей голосового апарату під час навчальної, постановочної та репетиційної роботи в хореографічному класі. У розробці означеного практикуму особливого значення набули дослідження Д. Будянського. Науковець зауважує, що кожне слово викладача повинно бути сказано ясно, чітко. Вимова залежить від правильної роботи мовного апарату (артикуляції). Важливим елементом виразного мовлення є володіння голосом. Голос викладача повинен бути достатньої сили й чистоти (благозвучності). Голос потрібно берегти, дотримуючись певного режиму, не перенапружувати голосові зв'язки. Зміна сили голосу використовується як один із виразних засобів. Говорити можна голосно, середньо та тихо, залежно від змісту. Читання тільки гучне або тихе викликає враження одноманітності. Таким чином, викладач повинен обов'язково володіти технікою мовлення, доцільно використовувати можливості голосового апарату з метою реалізації професійних завдань [3].

Цінною для даного дослідження, на наш погляд, є наукові ідеї Л. Гринь. Вона наголошує, що в сучасній вокально-педагогічній школі виокремлюють три теорії природи голосоутворення. Однією з них є міоеластична (від *mio* – м'язова, *elastic* – пружний) теорія фонації (звукоутворення), згідно з якою звук людського голосу виникає внаслідок впливу повітряного тиску на пружні голосові складки та приведення їх у коливальний рух. У 50-х роках ХХ ст. Р. Юссон розробив нейрохронічну теорію фонації, в якій доводив, що коливання голосових складок має церебральну (мозкову) природу, а не периферичну, як стверджувала міоеластична теорія. Провівши низку ґрунтовних наукових досліджень фізіологічних та акустичних даних процесу фонації, учені встановили, що у процесі голосоутворення беруть участь одразу два взаємопов'язані механізми – міоеластичний та нейрохронічний. Також цікавою для вивчення є третя теорія голосоутворення, визнана у вокальній педагогіці як резонансна теорія мистецтва співу В. Морозова. Її основу становить визначення провідної ролі резонансної системи голосового апарату в процесі формування високотехнічних якостей співацького звука. Увага акцентується на психолого-рефлекторному сприйманні співочого звука. Автор наголошує на захисній функції роботи голосових резонаторів у співі й виділяє захисні механізми процесу резонування.

Розглядаючи ці різні за своєю суттю теорії голосоутворення, дослідниця прийшла до думки, що розвиток співочого голосу безпосередньо залежить від знань з фізіології голосового апарату: усвідомлення вокалістом сутності процесу звукоутворення, закономірностей резонування, специфіки вокального мовлення, артикуляції, дихальних рухів, їх ролі у процесі фонації [4].

Загальновідомим є те, що голос – найважливіший елемент техніки мови. Для вчителя він є основним засобом праці. Голос утворюється в гортані: струмінь повітря, що видихається, проходячи через зімкнені голосові зв'язки, викликає їх коливання, у результаті чого утворюється слабкий звук, що посилюється потім так званими верхніми резонаторами та який отримує індивідуальне забарвлення (тембр). Під час викладання «практикуму з постановки голосу» майбутні фахівці-хореографи тренують резонатори, що забезпечує милозвучність і є важливою частиною роботи над голосом.

Тембр голосу строго індивідуальний і практично не піддається зміні. завдяки тренуванням можна зняти деякі недоліки (хрипоту, гугнявість, пискливість), але в цілому тембр голосу становить ту саму неповторність, завдяки якій ми розрізняємо голоси людей.

Важливо розуміти, що індивідуальне забарвлення голосу – це мелодика мови (висота тону, його варіативність у межах діапазону), темп, сила, багатство інтонацій та індивідуальні особливості артикуляції. Усі ці якості голосу тренуються за допомогою спеціальних вправ.

До того ж, у контексті даного дослідження слід зауважити, що до голосу викладача висувається низка вимог, які визначаються умовами педагогічного спілкування й завданнями, що розв'язуються в професійній діяльності.

По-перше, голос викладача не повинен викликати неприємних відчуттів у слухачів і має володіти милозвучністю.

По-друге, викладачеві необхідно змінювати характеристики свого голосу (в межах природного діапазону) з урахуванням ситуації спілкування.

По-третє, викладач повинен уміти керувати власним голосом у спілкуванні з аудиторією, направляти його, «віддавати» слухачам, говорити не для себе, а для тих, хто навчається, іншими словами, голос повинен володіти польотом.

По-четверте, як уже було сказано, голос – основне знаряддя педагогічного впливу, тому з його допомогою викладач повинен зуміти донести до учня певні вимоги й домогтися їхнього виконання. Це завдання вирішується під час використання такої якості голосу, як сугестивність.

По-п'яте, викладачеві постійно доводиться витримувати значні навантаження на мовний апарат, тому його голос зобов'язаний бути досить витривалим.

Виходячи зі сформульованих вимог, можна сказати, що найважливішими професійними якостями голосу педагога, зокрема й педагога-хореографа, є милозвучність, гнучкість, польотність, сугестивність, витривалість.

Охарактеризуємо стисло кожен з цих якостей, які віддзеркалені у «практикумі з постановки голосу».

Милозвучність голосу (чистота і ясність тембру), як уже зазначалося, багато в чому визначається природними даними людини. Проте існує можливість тренування таких якостей голосу, як темп і висота (тон). Темп мовлення вчителя повинен бути природним, середнім, але відомо гнучкість можна розвинути шляхом вправ на уповільнення та прискорення свого мовлення (скоромовки, потішки).

Висота голосу здебільшого варіюється зміною регістра. Виділяють грудний (нижній), середній (змішаний) та головний (верхній) регістри. Регістр у кожної людини індивідуальний, але, змінюючи положення голови (піднімаючи й опускаючи), можна змінювати й регістр звучання.

Гнучкість голосу, тобто рухливість, пов'язана з умінням вибирати такі його характеристики, які відповідають конкретним умовам спілкування. Це і зміна висоти голосу в межах наявного діапазону, тобто обсягу голосу між гранично доступними кожному найнижчим і найвищим звуками; і адаптивність, тобто пристосовність голосу до акустичних умов, у яких доводиться говорити; і стійкість перед перешкодами, тобто вміння долати голосом звукові перешкоди (сторонні шуми, розмови тощо).

Польотність – одне з найнеобхідніших якостей голосу вчителя, що забезпечує нормальну чутність на певній відстані в аудиторії. Попередня

умова, що забезпечує політ голосу, – психологічна установка викладача на спілкування, щоб його голос «ішов» в аудиторію.

Польотність залежить від того, наскільки правильно вчитель оцінив особливості акустики даної аудиторії, зміг «віддати» звук, забезпечити його посил. Чималу роль у забезпеченні польотності відіграє і чіткість артикуляції. Нечітка робота органів мовлення не дозволяє сформуватися повноцінному, хорошому звукові.

Польотність голосу також забезпечується силою звуку, яка тим більше, чим енергійніше видих (хоча навіть звук невеликої сили може мати хорошу польотність за умови дотримання інших вимог).

Силу звуку іноді змішують із гучністю та за рахунок неї намагаються досягти необхідної польотності голосу, або варіювання гучності часто є єдиним проявом гнучкості голосу.

Гучністю (підвищеною звучністю) голосу слід користуватися дуже обережно. К. Станіславський зауважував, що, коли потрібна справжня сила мовлення, слід забути про гучність. Викладач вибирає в аудиторії середню силу голосу й ніколи не вдається до підвищеної звучності.

При цьому слід враховувати два моменти. По-перше, крик вимагає перенапруги голосових зв'язок, тому він неприпустимий з гігієнічної точки зору. По-друге, якщо мовець часто вдається до підвищеної звучності голосу, то цей прийом втрачає новизну і перестає служити для залучення уваги слухачів.

Поставлені виховні та дидактичні цілі досягаються учителем за допомогою такої якості голосу, як сугестивність, тобто здатність голосом впливати на слухача, вселяти йому свої емоції навіть безвідносно до змісту промови. Сугестивність голосу залежить від тембру, а тренується в процесі відпрацювання виразної сторони мови, насамперед різних інтонацій.

До того ж, викладацький голос повинен володіти певною витривалістю, тобто здатністю витримувати тривале навантаження. Витривалість забезпечується правильним мовним диханням, чіткістю артикуляції, якістю резонування й дотриманням низки певних вимог, найважливішою із яких треба визнати гігієну голосових зв'язок. Якщо має бути тривале говоріння, слід на самому початку вибрати таку силу голосу, яка не призводить до перенапруження голосових зв'язок.

Таким чином, розвиток усіх якостей голосу являє собою комплексний процес, який називають постановкою голосу [7].

Вітчизняні дослідниці Т. Ластовецька та Г. Латіна зазначають, що на сьогоднішній день постановкою голосу називають становлення й розвиток голосу для його професійного застосування особами, які за родом занять повинні виступати перед великою аудиторією без підсилювальних пристроїв. З акустико-фізіологічного погляду постановкою голосу є здатність за мінімальних витрат м'язової енергії створювати такі умови роботи голосового апарату, які дозволяють досягати максимальних акустичних результатів. До цих умов належать: добір оптимальної величини імпедансу, координація роботи всіх органів голосового апарату,

засвоєння комплексу відчуттів (вібраційних, м'язових, резонаторних, барорецепції і т.д.) вокально-тілесної схеми, засвоєння й закріплення певного типу голосової техніки. Під постановкою голосу розуміють процес його пристосування й розвитку для професійного використання [10, с. 66].

Як вважає С. Кисла [8], постановка голосу є важливою складовою педагогічної майстерності, що є необхідним, на наш погляд, у професійній діяльності педагога-хореографа.

У наукових дослідженнях Ю. Сорокопуд [13, с. 190] ми знаходимо думку про те, що постановка голосу входить до групи вмій, які необхідні викладачеві вищої школи, а в контексті нашого дослідження майбутньому фахівцеві з хореографії.

На думку Л. Отрощенко до складу професійної майстерності педагога входить робота над удосконаленням голосу [13, с. 189]. Л. Рувинський, розглядаючи особливості формування педагогічної техніки, визначає останню як сукупність таких складових техніки мови як звучність голосу, польотність, висота, темп, тембр, дикція та артикуляція [13, с. 189].

Як доводить вітчизняна дослідниця Л. Рубан у своїй роботі, донести до учня все багатство змісту свого слова дає вчителю можливість техніки мовлення – комплекс навичок у мовленнєвому диханні, голосотворенні й дикції [15, с. 251]. Вона наголошує, що техніка мовлення включає роботу з постановки голосу.

До значення постановки голосу у процесі професійної підготовки вчителя, зокрема й педагога-хореографа, зверталася українська дослідниця Л. Гринь, яка у своїй статті зазначає, що поставлений голос як професійний інструмент педагога, співака – це складна психофізіологічна функція голосового апарату людини, результатом діяльності якого є виникнення звуків. Конкретизуючи розуміння процесу розвитку голосу, вона зазначає, що основним завданням його формування як «професійного інструменту» є досягнення дисциплінованої узгодженості рухів м'язової системи голосового апарату, тобто набуття рухових навичок, що безпосередньо залежить від усвідомлення основних закономірностей звукоутворення, резонування, артикуляції, дихальних рухів та їх ролі у процесі фонації, знання фізіології голосового апарату, розвитку навичок координування роботи голосового апарату за допомогою слухового контролю [4, с. 57].

До того ж, Л. Дмитрієв наголошує, що основний принцип роботи над розвитком голосу полягає в тому, щоб підпорядкувати всі елементи техніки звучання сценічній дії, акторській майстерності, сценічному мовленню. Тобто розвиток голосу задля основної мети. Для педагога вона є в тому, щоб передати свої знання й вміння наступним поколінням. Постановка голосу педагога чи актора – це процес встановлення правильного взаємозв'язку окремих частин голосового апарату [4, с. 58].

Вважаємо за необхідне наголосити на тому, що до голосу педагога висуваються жорсткі вимоги. Він має характеризуватися силою (розмовному голосу майже завжди бракує сили й діапазону), злетністю (зберігати

звучність, «пробивати акустику» у великому приміщенні), багатством тембру (природне звукове забарвлення голосу), гнучкістю (здатність легко змінюватися за висотою, силою, тривалістю звучання), темпом (швидкістю читання й мовлення). При цьому важливо посилати звук до аудиторії без особливого напруження голосових зв'язок. Дійсно, для педагога (зокрема педагога-хореографа), актора, співака, головне завдання – бути добре почутим у великих приміщеннях концертних залів або сцени. Ідеально, коли голос і красивий, і потужний водночас. Однак не сила голосу, а його краса та чітка дикція – визначальні фактори в професійній діяльності [5, с. 4].

Погоджуємося з Л. Рубан, що найкращий спосіб збереження професійного звучання голосу – це зарядка, до якої входить дихальна й артикуляційна гімнастика [15, с. 254].

Питання постановки голосу стало також предметом дослідження і Ю. Данільчишина. Так, науковець розуміє постановку голосу як пошук правильного взаємозв'язку між резонуючою надставною трубкою і голосовою щілиною. У цьому разі прийнятні методичні прийоми, які сприяють збільшенню імпедансу [5, с. 7].

У даному дослідженні ми хочемо запропонувати окремі методичні рекомендації щодо постановки голосу під час підготовки майбутнього педагога-хореографа.

Відтак, зауважимо, що велику користь у роботі над диханням може мати дихальна гімнастика за методом О. Стрельникової. Вона дає змогу віднаходити й розвивати кращі якості голосу та слуху, усуваючи навіть голосові порушення та дефекти (сипливість, тремоляцію тощо) або просто позитивно впливає на стан голосових зв'язок, справляє оздоровчий ефект як для голосу, так і взагалі для організму.

Для формування високої співацької позиції звуку педагога з постановки голосу радять глибоко, з насолодою позіхнути («співацький зівок»).

Також треба пам'ятати про вірне використання резонаторів. Мовлення з використанням тільки головних резонаторів поступово може призвести до «звуженого» звукоформування, до втрати органічності звука. Зловживання грудним резонуванням робить голос «важким». Краса ж голосу, правильність вимови є визначальними в роботі з постановки голосу. Удосконалювати власне мовлення ніколи не пізно. Зокрема, виправленню неорганічних недоліків допоможуть заняття з техніки мови і постановки голосу, що передбачають вправи на дихання, дикцію, орфоепію та розвиток голосу.

Робота над диханням полягає в тому, щоб знайти й розвинути найбільш природний, здоровий і доцільний тип дихання для нормального розвитку голосу й подолання технічних мовних труднощів (швидкий темп мовлення, задишка, нестача повітря тощо).

Дикція в точному перекладі означає вимова, а хороша дикція позначає чіткість і ясність вимови, чистоту кожного звуку, а також слів і фраз у

цілому. Погана дикція, проковтування окремих звуків і навіть частин слів, недбалість мови ускладнюють розуміння сутності сказаного тексту.

У контексті даного дослідження наприкінці викладу теоретичного матеріалу пропонуємо низку методичних прийомів, вправ, які сприяють формуванню голосу педагога-хореографа.

Під час виконання вправ для поліпшення постановки голосу доцільно застосовувати дзеркало. Усі завдання виконуються 5-10 хвилин. Застосовуються наочні, наслідувальні методи з метою здійснення роботи над помилками.

У процесі виконання вправ, які забезпечують роботу над *диханням*, необхідно здійснювати такі дії:

- ноги поставте по ширині плечей;
- поставте долоні на талію та неспішно видихніть, щоб ви відчували протидію губами повітря (паралельно потрібно повторювати віршик);
- повторіть вправу поєднуючи з ходою, прискорюючись на легкий біг, наслідуючи зрізи трави, вирубування дерев і замітання підлоги. При точному виконанні і видих повинен бути рівним, та не збиватися;
- тримайте спину прямо, схиліться вперед і зробіть глибокий вдих;
- під час випрямлення в початкову позу, зробіть видих і неспішно промовляти «ги-м-м-м-м.» Синхронно поєднуючи з легким бігом;
- поверніться в положення прямої стійки. Глибоко вдихнувши нагніться прямо, а руки тримайте за головою. У цьому ж положенні видихніть і випрямтеся, промовляючи «гн-н-н ...», поєднуючи з легким бігом; Далі потрібно виконати завдання для вдосконалення носового дихання:

– з прикритим ротом проробляємо невеликий носовий вдих, збільшуючи ніздрі, видихаючи легенько вдаряємо по ним кінчиками пальців. На основі минулого прикладу, під час видиху повільно вимовляємо букви «М» і «Н» і легенько вдаряємо краєчками пальців по ніздрях по черзі.

З метою підготовки *м'язів піднебіння* до мовлення доцільно виконувати такі вправи:

- проговоріть приголосні «К», «Г» три рази без зупинки. Далі проговоріть голосні «А», «О», «Е» теж тричі, але під час позіху;
- вдихніть повітря ротом, немов прополоскати його. Відкрийте рот і проговоріть: «АММММ ... АММММ», «А» має бути ледь чутно, «М» – звучним і далі виконайте тричі.

З метою розвитку мовлення необхідно роботи *вправи для губ*:

- для відпрацювання верхньої губи проговоріть: «ГОЛ», «ВЛ», «ВН», «ТН», для нижньої – «КС», «ГЗ», «ВЗ», «БЗ»;
- розслабте язика й повторіть форму лопати, уклавши його на нижню губу, вимовити: «І», «Е», п'ять разів;
- язиком прийміть подобу викривленого гака і проведіть по піднебінні кінчиком язика, синхронно вимовляючи «О», «У»;
- витягуйте букву «М» з прикритим ротом і переміщаючи мову до губ, щік і неба.

Розкриттю та зміцненню голосу допомагають такі методичні прийоми, як:

– проговоріть випадкову скоромовку вдаючись до суто приголосних букв, голосні відповідно будуть глухими та тривалими;

– після цього скажіть ту саму скоромовку, тільки досконалим голосом. Старанно прислухаючись до себе, ви відчуєте епіцентр власного мовного голосу, встановіть, у якому стані артикуляційний апарату звучить вільно й невідомо. Повторіть вправу з нахилами голови, по черзі назад / вперед, вправо / вліво;

– прочитайте скоромовку зазначеним прийомом, але виставляючи язик на губи, опускаючи та змінюючи цим самим промовляння голосних;

– глибоко вдихніть і сповільніть дихання (можна стиснути ніс долонями) і вголос прочитайте який-небудь текст. Видихніть і ще раз через ніс вдихніть у тих уривках тексту, де це потрібно за граматику та смисловими паузами.

Після закінчення всіх робіт прочитайте текст повторно, вже невимушеним голосом, і прислухаючись до звучання, зрозумійте різницю у вимові до і після виконання завдань.

Вправи для вдосконалення дикції виконуються тільки після відпрацювання вищеописаних завдань, які орієнтовані на виключення загальнопоширених помилок у вимові, викликані малою розвиненістю апарату мовлення.

З метою роботи над ослабленою нижньою щелепою доцільно виконувати такі вправи, як:

– скажіть «ПАЙ», «БАЙ», «МАЙ» утримуючи в цей момент долонею підборіддя в постійному положенні, голова повинна відхилитися назад. При звуці «Й» вона приймає початкове положення. Далі виконайте даний пункт у звичному положенні, порівнюючи, чи не зародилося почуття м'язової незалежності;

– повторіть вправу, але з поворотом голови вліво / вправо, спробуйте дотягнутися підборіддям до плечей. При звуці «Й» голову знову поверніть у початкове положення.

Податливість піднебіння досягається завдяки таким вправам:

– схиліть назад голову і обполіскуйте гортань повітрям, промовляючи протяжно звук «М», але не виставляйте нижню щелепу. Постарайтеся зробити позіхання із закритим ротом;

– вдихніть повітря носом і втягніть щоки, крім того щелепу потушено, а губи в стислому положенні, на видиху витягуйте букву «М».

Зміцнення язика й рота відбувається під час виконання таких завдань:

– промовляти «БЯ», поклавши язик на нижню губу;

– вимовляйте «АС», активно працюючи язиком уперед / назад;

– вимовляйте поспіль «ТКР», «КТР», «ДРТ», «РКТ», повторіть тричі;

– з метою поправки активності губ проговоріть «МБ», «ТВ», «БМ»;

– зверніть губи трубочкою та витягуйте звук «М-М-М-М», потім посміхніться.

Коригування нестачі звуку в порожнині рота відбувається під час здійснення таких вправ:

– при прямолінійному й безпосередньому положенні тіла на неквапливому видиху скажіть: «ССССССС ...», «ШШШШШШШШШШ ...», «ЖЖЖЖЖЖ ...», «РРРРРРРР», «РЬРЬРЬРЬ ...»;

– у такій самій позі на напруженому постійному видиху вимовити: «Ф! Ф! Ф! Ф! Ф! Ф! », Яке передається в незмінний звук «ФФФФФФФ ... »;

– закрийте долонею ніс і рот, у такій позі постарайтеся промовити звук «М», слідом за тим, приберіть долоню, прочитайте який-небудь текст із максимальним числом «М», «Н»;

– прийміть зручне положення тіла, покладіть долоню на груди, щоб відчувати пульсацію, а другою закрийте рот для обстеження власного дихання. Спробуйте видати різні голосні: ласкавий видих – звук («УУУУУУ») – ласкавий вдих. Якщо ви все робите безпомилково – то з'явиться бажання позіхнути й легкість у зоні глотки;

– подальший крок схожий, єдиний у момент стогону слід спробувати його розтягнути й вимовити вголос легким ударом діафрагми вглиб, потім ніжний видих.

Будь-яке наступне завдання підвищує чисельність наголосів на одиницю і, таким самим способом, потрібно довести до п'яти наголосів один за іншим.

З метою нівелювання *важкого подиху під час швидкоплинної бесіди* доцільно виконувати такі завдання:

– необхідно прийняти похилене положення й почати шукати вигаданий предмет, паралельно промовляючи голосно довільний вірш, але спостерігайте за рівномірним диханням;

– стрибки через скакалку із синхронним промовлянням чотирирядкового вірша так, щоб стрибки відповідали складам слів. Якщо завдання, на перший погляд, здається важким, буде плутатися мовлення й дихання, рекомендується знизити швидкість і крок за кроком їх посилювати, доводячи до максимуму.

Формування *діапазону* відбувається в процесі виконання таких вправ:

– виберіть який-небудь поетичний текст, що складається з восьми або більше рядків, і почніть промовляти його таким способом, щоб на початок рядка випав слабкий рівень вашого діапазону і з кожним рядком він послідовно збільшувався;

– після того, як ви відпрацювали цю вправу, починайте з граничного й завершуйте низьким діапазоном свого голосу;

– за результатами успішного виконання підвищуйте кількість рядків поетичної розповіді.

Висновки. Отже, хореограф як митець та педагог повинен поєднати в одній особистості свій творчий потенціал, який знаходить втілення в

хореографічній постановці, та професійні знання педагога, вихователя, керівника, що мають проявлятися у процесі роботи над хореографічною постановкою. Підготовка майбутніх хореографів-педагогів у системі мистецької освіти потребує системного, цілеспрямованого підходу, зорієнтованого на формування спеціальних знань, практичних умінь і навичок хореографічної роботи, виконавської майстерності, розвитку загально-педагогічних і професійно-практичних здібностей, зокрема й умінь досконалого володіння голосом, без яких неможлива майбутня професійна діяльність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрощук, Л. М. *Еволюція хореографічного мистецтва як явища культури в контексті аналізу передумов відкриття хореографічно-педагогічних спеціальностей в вищих педагогічних навчальних закладах України*. Режим доступу: <http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/6789/4315/1>
2. Благова, Т. О. *Хореографічна підготовка вчителя у системі вищих педагогічних навчальних закладів в Україні 20-х рр. ХХ ст.* Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vpm/2011_8_2/Blagova.pdf
3. Будянський, Д. (2014). Виразне читання як елемент академічного красномовства в структурі професійної діяльності викладача вищої школи. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 7 (41), 162-171
4. Гринь, Л. О. (2013). Вокальний голос як професійний інструмент актора музично-драматичного театру. *Професійна освіта: наукові записки*, 4, 54–59.
5. Данільчишин, Ю. М. (2014). Акустика голосового апарату й акустична будова голосу. *Культура України*, 46.
6. Єфімчук, О. М. (2012). Специфіка професійної підготовки вчителя хореографії у педагогічному ВНЗ. *Педагогічний дискурс*. Вип. 13,95-100.
7. *Качество голоса преподавателя*. Режим доступу: https://www.e-reading.club/chapter.php/73790/86/Kuznecov_-_Nastol%27naya_kniga_praktikuyushchego_pedagoga.html
8. Кисла, В. С. (2014). Постановка голосу як складова формування педагогічної майстерності. *Педагогічні науки*, 21, 121–127.
9. Корабельнікова, Д. С. (2010). Сутність і структура фахової компетентності вчителя хореографії. *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету*. Серія: Педагогічні науки. Бердянськ: БДПУ, 4.
10. Ластовецька, Т. М., Латіна, Г. О (2016). Постановка голосу як складова здоров'язбереження педагогічних працівників. *Молодий вчений*, 11.1 (38.1) листопад.
11. Мартиненко, О. *Формування професійної компетентності майбутніх учителів хореографії в умовах вищого навчального закладу*. Режим доступу: http://library.udpu.org.ua/library_files/probl_sych_vchutela/2015/12_2/23.pdf
12. Ніколаї, Г. Ю., Реброва О. Є. (2016). Теоретико-методологічні засади дослідження хореографічно-педагогічної освіти в Україні. *Мистецтво та освіта*, 3, 7–12.
13. Отрощенко, Л. (2014). Педагогічна техніка викладача економічного профілю як передумова педагогічної майстерності. *Збірник наукових праць*, 7, 188–197.
14. Ростовська, Ю. О. (2005). *Формування педагогічних переконань майбутніх учителів музики і хореографії у процесі методичної підготовки* (автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02). К.
15. Рубан, Л. І. (2013). Роль техніки мовлення в системі педагогічної майстерності майбутніх учителів початкової школи. *Наукові записки кафедри педагогіки*, 31, 248–256.

РЕЗЮМЕ

Еременко О. В. Постановка голоса педагога-хореографа: теория и методика.

Проблема реформирования подготовки современного педагога-хореографа актуальна в наше время. Она обусловлена изменением подходов и технологий обучения в высшей школе, которые должны уделять внимание прежде всего формированию профессионально значимых качеств выпускников, расширению их художественного мировоззрения, воспитанию общей хореографической культуры. Профессиональное мастерство будущего учителя хореографии является сочетанием общепедагогических способностей с искусством воспроизведения танцевальных умений и навыков, а, следовательно, нуждается в комплексной, длительной подготовке в системе педагогического образования.

По нашему мнению, профессиональная подготовка педагогов-хореографов является сложным долговременным процессом, требующим не только совершенного профессионального овладения танцевально-техническим мастерством, но и педагогическим мастерством, важным элементом которого считаем «поставленный» голос учителя.

Разработка и внедрение «Практикума по постановке голоса» для учителя-хореографа способствовало формированию умений правильного голосообразования, способности к интенсивному использованию возможностей голосового аппарата во время учебной, постановочной и репетиционной работы в хореографическом классе.

Итак, хореограф как художник и педагог должен совместить в одной личности свой творческий потенциал, который находит воплощение в хореографической постановке, и профессиональные знания педагога, воспитателя, руководителя, должны проявляться в процессе работы над хореографической постановкой. Подготовка будущих хореографов-педагогов в системе художественного образования требует системного, целенаправленного подхода, ориентированного на формирование специальных знаний, практических умений и навыков хореографической работы, исполнительского мастерства, развития обще-педагогических и профессионально-практических способностей, в том числе и умений совершенного владения голосом, без которых невозможна будущая профессиональная деятельность.

Ключевые слова: постановка голоса, учитель-хореограф, художественное образование, исполнительское мастерство.

SUMMARY

Yeremenko O. V. Voice training of the teacher-choreographer: theory and methodology.

The problem of reforming training of a modern pedagogue-choreographer is relevant in our time. It is conditioned by changing the approaches and technologies of teaching in higher education, which should focus first of all on the formation of professionally significant qualities of graduates, the expansion of their artistic outlook, the education of the general choreographic culture. The professional mastery of the future choreography teacher is a combination of general pedagogical abilities with the art of reproduction of dance skills and, therefore, requires a comprehensive, long-term training in the system of pedagogical education.

It is stressed, that professional training of the pedagogues-choreographers is a complex long-term process, which requires not only perfect professional mastery of dance-technical skills, but also pedagogical skills, an important element of which we consider the “trained” voice of the teacher. In this context development and implementation of the “Voice training practicum” for a teacher-choreographer contributed to the formation of the skills of correct alignment, the ability to intensively use the capabilities of the vocal apparatus during the educational, staging and rehearsal work in the choreographic class.

It is concluded, that the choreographer as an artist and a teacher must combine in one person his/her creative potential, which is embodied in the choreographic setting, and the professional knowledge of the teacher, educator, and leader, which must be manifested in the process of working on the choreographic staging. Training of the future choreography teachers in the system of arts education requires a systematic, purposeful approach oriented towards formation of special knowledge, practical skills and abilities of choreographic work, performing skills, development of general-pedagogical and professional-practical abilities, in particular, the skills of perfect command of the voice, without which future professional activity is impossible.

Key words: voice training, teacher-choreographer, arts education, performing skills.